

СТАНОВИЩЕ

от проф. дин Иван Гацов

Департамент „Археология”, НБУ

относно

дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен “доктор”,
на тема „Раннонеолитните култури в долината на река Струма и Софийското поле в
контекста на връзките им с Анатолия“

на

Десислава Руменова Такорова (професионално направление 2.2. История и
археология)

Представеният дисертационен труд на Десислава Такорова „Раннонеолитните култури в долината на река Струма и Софийското поле в контекста на връзките им с Анатолия“ се състои от 250 компютърни страници, които включват въведение, четири глави и заключение, използвана литература от 39 страници, 3 приложения, 5 карти и 106 образи. Темата е дисертабилна и актуална и отразява нуждата от нов прочит на изследванията върху ранно неолитните култури от ареала на Югозападна България и по-специално долината на Струма и Софийско поле.

В Увода е изложена обосновката от разработването на подобна тема в контекста на последните открития в областта на археологията и генетиката. В тази част се акцентира върху значението на използването на новите резултати от изследванията на редица селища от ареала на северозападна, средна, западна и югозападна Анатолия, като основа за широка дискусия за връзките им с ранния неолит на Балканите. Много добре са структурирани и представени целите, задачите и методиката на труда с оглед възможно най-пълното проучване значението на споменатите райони от Анатолия за процесите на неолитизация в басейна на р. Струма и Софийското поле.

В тази връзка е логичен стремежът на Д. Такорова за систематизиране на вече публикувани дани от археологическите проучвания от двата района, като особено внимание е обърнато върху долината на р. Струма и Софийското поле. Съществена стъпка в това отношение е и използването на сравнителен анализ при обособяване и съпоставяне на съответните елементи от културните характеристики. Последно, но не и по важност, е успешният опит за «тематичен синтез» и проследяване на характера и спецификата на контактите между разглежданите ареали.

В Глава I „Проучванията на раннонеолитната култура в долината на р. Струма и Софийско поле” са представени в синтезиран вид географските характеристики на изследвания район и историята на теренните проучвания. Намирам за много полезна частта 1.4., в която са изложени коректно проблемите на проучване. Последните са свързани с малкия брой раннонеолитни селища, неравномерната скала на археологическите изследвания за региона като цяло, недостатъчната площ на изследване на обектите в частност, а така също и различното равнище на публикациите, допълнително усложнени от липсата на „многослойни селища с достатъчно дебел културен пласт»

Глава II е посветена на „Периодизация, културно диференциране и абсолютна хронология на ранния неолит в долината на р. Струма и Софийското поле. Хронологическа позиция в контекста на Анатолия.” В тази част са представени вижданията на различните изследователи на района относно основните тенденции за изготвяне на вътрешната периодизация през първата половина на неолита.

Навсякъде в своята дисертация Д. Такорова започва с излагане на изследователските проблеми за периода и ареала. В случая стриктно са представени различията при дефиниране на отделните етапи за това, което тя нарича «т. нар. монохромен период», проблемите, свързани както със синхронизацията на отделните фази помежду тях, така и със съседните райони.

В глава III „Раннонеолитната култура в долината на р. Струма и Софийското поле. Сравнителен анализ със средна Западна и Югозападна Анатолия“ Д. Такорова обособява групи културни характеристики от отделните селища от изследвания регион, които съпоставя с данни от неолитни обекти от споменатите по-горе ареали на Анатолия, като на тази база са формулирани и съответните изводи. Не става ясно обаче за мястото и значението на кремъчните ансамбли в това, което Д.Такорова формулира като „Значителните паралели между материалната култура и идеологическите феномени в двата региона през този период определено не подлежат на съмнение.”

В глава IV „Поява и развитие на ранния неолит в долината на р. Струма и Софийското поле в контекста на връзките с Анатолия“, извън представената много интересната и полезна информация за „артефакти от обсидиан и балкански кремък“ са отделени само 6 реда, отнасящи се за произхода на тези суровини, което намирам за недостатъчно.

В „Заклучение“ се акцентира върху основните резултати от разработването на тази проблематика за контакти на населението от ранния неолит в басейна на р.

Струма и Софийското поле с това от Района на езерата, през Егейско море, а не със Средна Западна Анатолия.

От гледна точка на кремъчните ансамбли в представения труд се съдържа професионално поднесена информация, като Д.Такорова е използвала голяма част от наличната литература относно произхода и разпространението на раннеолитните технологии и добива на суровини.

Десислава Такорова синтезира основните проблеми на изследване на кремъчната индустрия по отношение на суровини, технология и типология на ансамблите от ранния неолит в района на река Струма и Софийското поле. Що се отнася до загатната от нея идея за престиж на изделията от висококачествен кремък, то според мен, определено липсват доказателства за нейното лансиране. Количеството на тези артефакти, контекстът на тяхната локализация в селищата и ниската степен на типологическа диверсификация, по-скоро отхвърлят възможността те да бъдат разглеждани като белег на престиж, поне на сегашния етап на изследване.

Що се отнася до тезата на дисертантката, че една от приликите между двата региона е в наличието на „висококачествени сечива, от своя страна предполага търсене на качествена суровина“, то това е съвсем логично и не би трябвало да се експонира, като някаква особена характеристика. В тази връзка идеята за наличието на „редица прилики макар и индиректни“ между двата разглеждани ареала, не би могла да се отнася до кремъчните ансамбли.

Зад сечивата от двата региона, били те и „висококачествени“, стои напълно различна технология. Тази от района на река Струма и Софийско поле е свързана с техниката на посредник. В споменатите ареали от Анатолия и по-специално от обектите, на които се базира хипотезата на Д.Такорова, отделянето е ставало чрез натиск. Типологическият репертоар е също така, до голяма степен различен. Обекти като Улучак, Чукуручи, Барчин, Актопракълък са значително по-ранни в хронологично отношение.

Трябва да се отбележи обаче, че независимо от известни неточни интерпретации, свързани с кремъчната технология, които се дължат на факта, че дисертантката не е специалист в областта на каменната технология, то тя се е справила до голяма степен много добре с този проблем. Данните относно неолитните каменни

ансамбли от споменатите райони са представени коректно и издържани в терминологично отношение. Проблемите на изследване и гледните точки на различните изследователи са представени обективно, което не се среща особено често в специализираната литература.

Позволявам си да препоръчам, че би било добре при едно бъдещо публикуване на този труд да бъдат взети под внимание и някои от последните публикации относно неолитни селища от района на Мраморно море като Барчин и Актопракльк, а така също и тези за Чукурчи от днешното турско Егейско крайбрежие. За тези обекти има най-нови публикации, които обхващат на практика всички аспекти на археологическите изследвания.

Представеният дисертационен труд на Десислава Руменова Такорова „Раннонеолитните култури в долината на река Струма и Софийското поле в контекста на връзките им с Анатолия“ запълва една празнина в литературата по въпроса. Трудът отговаря на съвременните изисквания и представлява принос в разработване проблемите на неолитизация на Източните Балкани и моята оценка за него е напълно позитивна.

На основата на всичко казано дотук препоръчвам на Десислава Руменова Такорова да бъде присъдена образователната и научна степен ДОКТОР.

София, 12.04.2016 г.

Проф. дин Иван Гацов.....

